

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

**driemaandelijks
veertiende
nr. 1**

**tijdschrift
jaargang
maart 1995**

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
veertiende jaargang
nr. 1 maart 1995

ISSN 0777 - 8821

Inhoud

Editoriaal	2
Voorbij de regenboog...	3-16
Tomatillo	17-20
Lentebeurt 1995	21-22
Lidgeld 1995	23
Agenda 1995	24-26
Brandnetel à volonté	27-31
Lente : doe het met Zuring	32-33
De vallei van de Oude Kale	34-36
Uitstap naar het Land van Boonen	37
Hasselt : natuurtuin & Japanse tuin	38-42
Uitstap naar Affligem	43
Floralia	44
Frascati	45
Nieuws uit de Plantentuin	46
Lezersforum	47
Colofon	48

Waarde lezers,

Vooreerst mijn welgemeende excuses voor het helaas iets te laat verschijnen van dit maartnummer, dat als alles normaal verloopt, begin april in uw brievenbus valt. Dit laattijdig verschijnen is veroorzaakt doordat uw redakteur momenteel een bijzonder drukke periode doormaakt, en verder zijn ook enige externe factoren als schuldigen aan te wijzen. Volgende keer beter (de tweede helft van mei lijkt zich iets minder druk aan te kondigen).

Op pagina 23 bevindt zich een belangrijke mededeling in verband met uw lidgeld. Lezen !

In dit nummer vindt u een aantal aankondigingen van activiteiten die niet door onze Plantentuin of deze vereniging zijn ingericht. Wanneer de berichten mij tijdig bereiken, en ze lijken me van aard om een aantal van onze leden te interesseren, dan worden ze opgenomen in de rubriek Lezersforum.

Voor dit nummer zijn een groot aantal bijdragen ontvangen, zo veel zelfs dat een aantal voorziene plaatjes moesten worden weggelaten en zijn vervangen door diverse berichten !

Hier willen we nog even beklemtonen dat het verder verschijnen van uw tijdschrift voor het grootste deel in uw handen ligt ! We zijn voor een groot deel afhankelijk van uw bijdragen, vandaar : schrijvers aller landen, stuur ons uw teksten...

Dergelijke teksten kunnen lang zijn, of kort, maar bevatten bij voorkeur eigen, origineel werk. Ook uw eigen tekeningen of heldere foto's zijn welkom.

Mogelijke onderwerpen ? Voorbeelden (niet uitputtend !) :

- verklaring van Nederlandse plantennamen (bv. Paardebloem, Aalbes, Heermoes, Knoflook, Meekrap, Tripmadam, Herik ...),
- bespreking van tropische en/of onbekende vruchten en groenten die nu geleidelijk onze markt bereiken,
- een verslagje van eigen waarnemingen of ervaringen met gekweekte of wilde planten,
- originele recepten met planten (of familiegeheimen) worden bijzonder geapprecieerd...

Uw redakteur,

Voorbij de regenboog...

Bernard SYMOENS
Van Hammelaan 34, 8210 Loppem ¹

Soms, als de weergoden ons gunstig gezind zijn, lijkt het alsof de Plantentuin ons een stukje van het Rijk-voorbij-de-Regenboog wil laten zien. Vooral in het voorjaar wanneer alle bladknoppen openbarsten en Magnolia's en Rododendrons hun betoverende kleurenpracht tentoon spreiden. Het kan bijna niet anders of al dat heerlijk frisse groen en al die schitterende kleuren die plots uit het niets lijken te verschijnen, komen recht uit dat verre, mysterieuze gebied waar nimfen en fabeldieren elkaar voor de voeten lopen, waar op inspiratie van goden en helden allerhande merkwaardige dingen gebeuren...

Nu ja, eigenlijk hoeven we niet aan de andere kant van de regenboog te zoeken om iets merkwaardigs te vinden, en we hoeven zeker niet te wachten tot er een regenboog verschijnt om de Plantentuin te bezoeken, want de lente is al even vluchtig als dat veelkleurig natuurverschijnsel. Als we vlug genoeg zijn, zullen we er vanaf april en eerder zelfs, een plant zien bloeien die met haar opvallende vorm en kleuren en vooral met haar naam de sfeer oproept van het Rijk-voorbij-de-Regenboog : de Iris.

In de Griekse mythologie is Iris namelijk de godin van de regenboog, die tevens haar attribuut is waarlangs ze de boodschappen van Zeus en Hera overbrengt. In Homeros' Ilias verschijnt ze meermaals op het toneel en ook in de "Metamorfosen" van Publius Ovidius Naso treedt ze op als boodschapper, bv. in zijn versie van de Griekse mythe van Keyx en Alkyone, wanneer ze gehuld in haar veelkleurig gewaad, langs de oplichtende hemelboog neerdaalt om een boodschap van Hera (Juno bij Ovidius) aan Hypnos over te brengen. Voor wie interesse heeft voor deze mythologische dimensie van de iris (en ook van een aantal andere planten) is het lezen van de "Metamorfosen" van Ovidius zeker een aanrader.

¹ Met dank aan Jean-Marie Mahieu voor aanvullende informatie i.v.m. Japan.

Precies de veelkleurigheid van de iris zou ervoor gezorgd hebben dat deze bloem de naam van deze godin kreeg. Iets wat we ook zelf kunnen nagaan als we op verschillende tijdstippen in het voorjaar de afdeling Monocotylen van de Plantentuin bezoeken. Zowel de verscheidenheid van de kleuren binnen eenzelfde bloem als de afwisseling in het kleurenpalet van de soorten onderling vertellen ons overtuigend dat de iris haar naam wel verdiend heeft. En in feite gaat het hier slechts om een kleine selectie van de vele wilde soorten (c. 300) verspreid over het noordelijk Halfrond en enkele van de talloze cultivars die onze siertuinen vullen. Hoewel veel van deze soorten en gekweekte variëteiten vooral van april tot juli voor een ware kleurenvloed zorgen, moet er toch aan toegevoegd worden dat er ook soorten zijn die op andere tijdstippen bloeien, zelfs in de winter.

Over de vele mogelijkheden die er zijn om de iris als plant te bekijken en te beschrijven, zal men in dit artikelje niet zoveel vinden. Wat volgt is niet meer dan een sprokkeling rond het uiteenlopend gebruik van deze plant in de loop der tijden en in verschillende culturen. Aan de hand van kleine stukjes informatie en dikwijls eenmalige vermeldingen die men hier en daar in meestal oudere bronnen kan ontdekken, wordt zo een (onvolledig) beeld gegeven van het menselijk optreden rond een plant, in dit geval dan de iris. Als hierbij de indruk ontstaat dat sommige van deze "gebruiken" nogal merkwaardig zijn, bedenk dan dat het moeilijk is om de waarheid van al deze inlichtingen uit reisverslagen e.d. te controleren, en dat anderzijds dit artikelje in het teken van de regenboog staat, met alle gevolgen daaraan verbonden, ...

Vroege sporen over het gebruik van irissen vindt men bijvoorbeeld in Egypte, in de tempel van Thutmosis III. Het is niet meteen duidelijk om welke soort dat het gaat, maar blijkbaar beschouwden de Egyptenaren deze plant als symbool van welsprekendheid. Meer zekerheid zou er te vinden zijn omtrent het gebruik als medicijn in de Griekse Oudheid, en bij de Romeinen. De iris wordt vermeld in de geschriften van Theophrastus (4de eeuw v.C.) en Dioscorides (1ste eeuw n.C.). Bij Theophrastus zou het om *Iris foetidissima* gaan en bij Dioscorides om *Iris illyrica*. Deze en andere auteurs uit de Oudheid dienden lange tijd als inspiratiebron bij het identificeren en bij het gebruik van planten.

Gedurende gans die periode (eigenlijk tot in de 16de eeuw) is er moeilijk een grens te trekken tussen het kweken van irissen als geneeskruid of als sierplant. Irissen hadden trouwens niet enkel een rol als medicijn. Zowel in Europa als elders waar irissen wild groeiden of aangeplant werden, kregen ze soms een waarde als symbool, of kregen ze een bepaalde betekenis binnen het volksgeloof, of werden ze gebruikt voor andere doeleinden zoals kleurstof, cosmetica, etc. Het is dan ook niet zo eenvoudig om bij sommige beschrijvingen van irisaanplantingen in oudere literatuur zomaar uit te vissen wat de bedoeling was. Zo is het bijvoorbeeld nogal moeilijk om te achterhalen waarom irissen ooit op daken geplant werden.

Toch zijn er over deze toepassing een aantal vermeldingen te vinden die afkomstig zijn uit verschillende delen van de wereld, nl. Kasjmir, Japan en Europa. De informatie over Kasjmir komt uit de "Tuzuk-i-Jahangiri" (Memoires van Jahangir). Jahangir was een van de Mogolheersers. Hij regeerde zijn Indisch rijk tussen 1605 en 1627, en ook Kasjmir hoorde daarbij. Beschermd tegen vreemde invloeden en invasies door dichtbeboste bergen, had de vallei van Kasjmir een eigen bouwstijl ontwikkeld. Er waren weliswaar oude stenen boeddhistische en hindoe-tempels, maar in de daarop volgende eeuwen waren de gebouwen van hout. Het waren vierkante bouwsels met meerdere verdiepingen en piramidale daken bedekt met turf. In de lente veranderden kleine irissen en tulpen die in de turf geplant werden om die vast te leggen, de daken in tuinen. Tijdens zijn bezoeken aan Kasjmir, maakte Jahangir speciale uitstappen door de vallei om deze prachtige daken te bekijken. Uit zijn Memoires blijkt dat Jahangir bijzonder opgetogen was over Kasjmir :

" Kasjmir is een tuin vol eeuwige lente, een heerlijk bloemenbed... De aangename weiden en bekoorlijke watervallen overstijgen elke beschrijving. Er zijn talloze snelstromende beken en bronnen. En overal waar men kijkt is er groen en stromend water ".

Het element water was alomtegenwoordig in de tuinen die hij en zijn voorgangers lieten aanleggen. Naast andere traditionele planten, zoals rozen, narcissen, jasmijn, seringen en fruitbomen, liet Jahangir ook witte, lichtpaarse en purperen irissen planten. Welke soorten hiervoor gebruikt werden, wordt niet vermeld.

Wellicht liet hij zich inspireren door de dakirissen of door andere wilde soorten uit Kasjmir. In elk geval was hij zo entoesiast over de rijke wilde flora van Kasjmir, dat hij zijn hofschilder opdracht gaf meer dan 100 miniatuurschilderingen van wilde bloemen uit deze streek te maken.

Volgende halte is Japan. Hier is er meer zekerheid omtrent de soort (*Iris tectorum*) die op de daken geplant werd, en op de dakranden van met stro bedekte daken is een betere omschrijving. Maar vermits dit soort dakbedekking tegenwoordig in Japan nauwelijks nog toegepast wordt, zijn ook de dak-irissen praktisch onvindbaar geworden, hoewel de soort nog altijd als sierplant in tuinen zou voorkomen. Samen met *Iris laevigata* en *Iris ensata* (synonym voor *Iris kaempferi*) en de vele gekweekte variëteiten van deze soorten, behoort ze tot de traditionele planten in Japanse tuinen. Er is dan ook heel wat te vertellen over het "gebruik" van irissen in Japan in vroegere tijden. Maar eerst iets meer over *Iris tectorum* als dakplant. Oorspronkelijk komt deze iris uit China waar ze in de natuur voorkomt op rotsen. Zoals o.a. beschreven bij Reginald Farrer in zijn reisverslag over een expeditie in Kansu (China) in 1914-1915 :

" De volgende dag bracht ons over twee kleine bergpassen, door rijke en woeste landschappen... Tenslotte kwamen we na een lange bergengte uit op een mooie kleine ravijn met een tempeltje bovenop een grote rolsteen in de nauwe doorgang, en waarvan de koele zijkant bedekt was met *Iris tectorum* ".

Net als zovele andere planten uit China, kwam ook deze iris eeuwen geleden in Japan terecht. Waarom ze tenslotte op de dakranden geplant werd is niet zo eenvoudig te beantwoorden.

In Japan is het de vroegst bloeiende soort met tot 10 cm grote bloemen, lavendelblauw met donkerder vlekken en een witte kam. Afhankelijk van de standplaats kan de plant tot 30 cm hoog worden. De meest voor de hand liggende reden om deze soort op daken te planten heeft te maken met de wortels die het stro samenhouden en zo het dak tegen hevige windstoten kunnen vrijwaren. Als zodanig werd de plant hoog geschat als afweermiddel tegen taifoons. Basil Hall Chamberlain benadert deze kwestie in zijn "Things Japanese" (1905) als volgt :

" De dakranden van boerenwoningen lijken soms op een tuin, want ze geraken dicht begroeid met irissen en rode lelies. Men is het echter niet eens over de oorzaak, of de reden voor deze beplanting. Sommigen beweren dat de bloemen geplant worden om epidemieën tegen te gaan, terwijl anderen met evenveel overtuiging beweren dat de groei op daken toevallig is. Anderen weer verklaren dat het de bedoeling is om hiermee de strodaken te verstevigen. We zijn geneigd dit laatste standpunt bij te treden. Bloembollen vliegen niet door de lucht en het is ook niet waarschijnlijk dat er zich overal zo'n bloembollen bevinden in de zoden die op de daken gelegd worden ".

Chamberlain's argumentatie klinkt een beetje absurd zonder de vermelding van zaden en wortelstokken, maar het beeld van vliegende bloembollen is wel leuk. Nog leuker is de uitleg die we vinden bij Comte de Beauvoir in zijn "Pékin, Yeddo, San Francisco" (1872). Bij een uitstap in de buurt van Mionoska maakt hij volgende observatie :

" Al deze huizen, verspreid temidden struikgewas van azalea's en camellia's droegen op het bovenste gedeelte van hun strodak dat bedekt was met een dunne laag aarde, als een dikke kroon van blauwe irissen in volle bloei. Een bekoorlijke tafereel. Maar ik was echt verwonderd bij het horen van het verhaal over deze tuinen die als een azuren aureool boven deze lichte bouwsels hangen. Naar het schijnt is het uit deze iris dat de Japanners de olie winnen waarmee de vrouwen hun lange zwarte haren parfumeren. Er bestaat wat dit betreft een oud religieus edikt van de Mikado dat nogal origineel klinkt : 'De godin van de zon heeft ons de grond gegeven om te bewerken en te bezaaien met als doel de nuttige planten te kweken, bestemd als voedsel voor de vrouwen die het sieraad zijn van de huiselijke haard en voor de krijgslieden die strijden in naam van de eer: gij zult dus enkel nuttige planten zaaien! Maar wat betreft de irissen die het embleem zijn van de vrouwelijke weelde, de godin verbiedt het ze op de heilige grond te kweken. Maar zaai ze op de daken van uw huizen op een plek die voor geen enkel ander doel geschikt is'..." (2).

² Comte de Beauvoir heeft het over "lis bleus". Gewoonlijk wordt "lis" vertaald als "lelie". Maar in deze tekst wordt met "lis" waarschijnlijk iris bedoeld. Enerzijds is er nergens een spoor te vinden van een azuurblauwe lelie die in Japan op daken zou groeien. Anderzijds zijn er woordenboeken die het woord "lis" gebruiken voor irissen. Zo bv. "lis des marais" (*Iris pseudacorus*) en "lis d'Espagne" (*Iris xiphoides*). (Littré, 1873).

Een licht afwijkende versie op hetzelfde thema vinden we in de "The Flowers and Gardens of Japan" (1908) van Florence en Ella Du Cane. Beide teksten dienen met enig voorbehoud gelezen te worden, want het blijkt moeilijk te zijn om er een bevestiging voor te vinden.

" Laat in mei staan deze irissen (*Iris tectorum*) in volle bloei en vormen een paarse kam op de top van met stro bedekte daken van de hofsteden... Verschillende redenen worden vermeld voor het op die manier aanplanten van deze irissen. Sommige zeggen dat dit is om boze geesten af te weren, en men gelooft dat ze doeltreffend zijn bij het voorkomen van ziekte. Er bestaat ook een legende die vertelt dat tijdens een grote hongersnood in vroegere tijden een bevel uitgevaardigd werd dat al de landbouwgrond gebruikt moest worden voor de kweek van rijst. Maar de Japanse vrouwen, vastbesloten om hun iriswortels waarvan ze toiletpoeder maakten, te vrijwaren, plantten deze op de daken van hun huizen ".

Florence Du Cane voegt er aan toe dat later op het jaar deze daktuinen soms opgevrolijkt worden door *Hemerocallis aurantiaca* of een rode *Nerine*.

De bloei van deze dak-iris valt samen met het "Jongensfestival" in Japan. Het is een zeer oud festival waarbij irissen op diverse, uiteenlopende manieren gebruikt worden. Om nog even Florence Du Cane aan te halen :

" Het is een algemeen gebruik in gans Japan om de vijfde dag van mei te vieren door bosjes irissen onder de dakranden te hangen. En ook door ze in het hete water van de publieke baden te dompelen, zodat de baders kunnen genieten van de heerlijke geur der bloemen. Er wordt ook saké gedronken waarin irissen geweekt werden ".

Ook in "The Garden of Japan, A year's diary of its flowers" (1896) van F.T. Piggott vinden we een vermelding over dit festival :

" 5 Mei : Jongensfestival en ook het feest van de vroege iris. De iris wordt verondersteld een geneesmiddel te zijn tegen alle kwalen, een tovermiddel tegen alle boze geesten. De badhuizen leveren iriswater voor de klanten en de bijgelovigen hangen bosjes bladeren en bloemen onder de overhangende dakranden van hun huizen. Waarschijnlijk leidde hetzelfde

bijgeloof tot het algemene gebruik om irissen aan te planten langs de randen van met riet bedekte daken van landelijke woningen. Vroeger droegen de jongens op die dag kransen van irisbladeren en ze maakten ook koorden met deze bladeren waarmee ze dan dansten en op de grond sloegen om de demonen van hun festival weg te jagen ".

Dit festival werd reeds beschreven in het "Hoofdkussenboek" van Sei Shonagon, een hofdame in dienst van de Japanse keizerin in de tweede helft van de 10de eeuw :

" Er is niets dat het festival van de vijfde maand kan evenaren, wanneer de geuren van iris en bijvoet zich zo heerlijk vermengen.

Van het keizerlijke paleis tot de huisjes van het volk zijn de mensen overal bezig de daken van hun huizen te bedekken met de bladeren van irissen en takken van de bijvoet. Iedereen wil zijn huis zo weelderig mogelijk versieren. Kluwens van kruiden in bolvorm en doorvlochten met kleurige linten, worden in het keizerlijke paleis aan de zuilen van de grote zaal opgehangen.

In de loop van deze feestelijke dag worden er geschenken uitgewisseld en de jongeren versieren hun haar met irissen en hun kleren met lange iriswortels of azalea-twijgjes en andere aantrekkelijke planten... Sommige heren met smaak voegen lange iriswortels bij hun brieven en het is een genoegen de vrouwen te observeren die dit soort brief ontvangen en die de inhoud met hun vriendinnen bespreken ".

Na dit werkwaardig optreden van deze "heren met smaak" denkt u waarschijnlijk : Ach kom, maak dat een ander wijs, eerst irissen op het dak, dan irissen in het bad en in de saké, en nu ook nog irissen in de briefwisseling !

En toch... Dit alles is maar klein bier vergeleken bij het surrealistische verhaal over de Neawase of iriswortel-wedstrijd beschreven in de "Tsutsumi Chunagon Monogatari", een collectie Japanse verhalen uit de elfde eeuw.

Om de juiste sfeer goed weer te geven zou eigenlijk het volledige verhaal moeten verteld worden, maar het is een nogal lange tekst zodat voor dit artikelje een kortere versie als illustratie voor het gebruik van de iris als spel-element gegeven wordt.

Het verhaal speelt zich af aan het keizerlijke hof tijdens de vijfde maand. Gon Chunagon, een raadsman van de keizer, is smoorverliefd op de prinses maar hij wordt afgewezen. Bij de aanvang van het verhaal zit hij in een melancholische bui naar de maan te staren. Op dat moment wordt hij door de keizer ontboden om een concert in het paleis bij te wonen. Na het concert loopt hij even aan bij de keizerin. Daar wordt hij door enkele gezelschapsdames aangemoedigd om in hun kamp deel te nemen aan de Neawase die op 5 mei georganiseerd wordt.

Bij dit spel worden de deelnemers in twee kampen verdeeld (in het verhaal gewoon als links en rechts aangeduid). Hoofdzaak zijn de iriswortels waarvan de lengte onderling vergeleken wordt. Belangrijk zijn ook de gedichten die tijdens die spel gereciteerd worden. Maar het kamp dat de mooiste en langste iriswortels aanbrengt, wint vanzelfsprekend de wedstrijd. Uit het verhaal blijkt dat er hiervoor ver te velde gespeurd werd in moerassige gebieden (*Iris laevigata* ?).

Op de dag van de wedstrijd worden de wortels door beide kampen nog vóór het aanbreken van de dag samengebracht. Dan begint het lange vergelijken van de wortels in een soort opbod. Eerst lijkt het alsof beide kampen gelijk zullen eindigen, maar de laatste iriswortel die door het linkse kamp (met als kampioen Chunagon) voorgesteld wordt, is de langste én de mooiste.

Volgen enkele toepasselijke gedichten zoals :

" Hoe kunnen we vaststellen
welke superieur is
Het zijn immers iriswortels
die allemaal groeiden
in hetzelfde Yodono-moeras! "

Nadien wordt er door de hovelingen nog samen gemusiceerd, en als besluit wordt aan de keizer een bijzonder lange wortel van het winnende kamp aangeboden.

Naast deze wat aparte voorliefde voor de wortels van irissen, zijn het toch vooral de bloemen van de iris die alom in Japan bewonderd worden. Het hoogtepunt hiervoor valt in juni, wanneer grote groepen Japanners zich naar speciaal rond de iris (vooral cultivars van *Iris ensata*) ontworpen tuinen begeven om er de veelkleurige bloei te bewonderen. De meest vermelde plaats in oudere reisliteratuur is de tuin van Hori-kiri in de buurt van Tokyo.

De bewondering voor de irisbloem kan ook blijken uit de veelvuldige afbeelding ervan op bv. kamerschermen (o.a. door Sotatsu, 17de eeuw), en het gebruik van de iris als onderdeel van bloemstukken. Voor dit laatste worden ook de bladeren van de iris gebruikt. Zo zou een klassieke combinatie die "Eenvoud" uitdrukt bestaan uit irissen en biezen in een bamboevaas (volgens Du Cane).

Tenslotte nog iets over het gebruik van de iris in Japan als medicijn. De wortels (niet duidelijk om welke soort het gaat, maar waarschijnlijk *Iris tectorum*) werden geplet gebruikt als kompressen op gezwellen. Gedroogd en verpulverd ook als middel tegen buikloop, misselijkheid en duizeligheid.

Hoog tijd om ook iets over irissen bij ons te vertellen. Om in dezelfde sfeer te blijven van wat vooraf ging, kan het dak misschien de beste plek zijn om te beginnen. Want ook in Europa werden ooit irissen op rieten daken geplant. Het is niet zeker dat dit een ruim verspreid gebruik was. Sommige bronnen spreken over Duitsland, andere over Frankrijk, en vooral Normandië wordt hierbij vermeld, zoals bij William Rickatson Dykes in zijn uitgebreide studie "The Genus Iris" (1913) wanneer hij *Iris tectorum* bespreekt :

" De naam komt voort uit het feit dat in Japan deze iris grotendeels groeit op de randen van met riet bedekte daken, op dezelfde wijze zoals tegenwoordig in Normandië *Iris germanica* en andere Pogonirissen gewoonlijk aangeplant worden. Klei wordt waarschijnlijk gebruikt om de planten op hun plaats te houden ".

En bij zijn bespreking van *Iris germanica* ³

" *Iris germanica* is zeer taai en het is echt moeilijk om de wortelstokken te vernielen. Deze iris zal zelfs welig groeien bovenop oude muren of rieten daken, zoals dikwijls te zien is in Normandië ".

³ Over *Iris germanica* schrijft W.R. Dykes : " De oorsprong van *Iris germanica*, die wellicht de meest gekweekte soort is, is een mysterie en een probleem waarvoor we nauwelijks een oplossing kunnen vinden ". Bovendien is het een soort met een variable vorm. " En het moet toegegeven worden dat we niet weten aan welke van deze vele vormen Linnaeus de naam *Iris germanica* gaf ".

Maar waarschijnlijk was deze toepassing ook buiten Normandië te vinden. In "Les Fleurs de Pleine Terre" (1870) van de firma Vilmorin-Andrieux worden zelfs twee soorten irissen als dakbeplanting aanbevolen, *Iris germanica* en *Iris pumila lutea*. Voor deze laatste soort vermeldt deze oude plantenkataloog :

" Men gebruikt ze gewoonlijk voor de versiering van rieten daken, rustieke bouwsels, oude muren, taluds, en andere dorre plaatsen ".

Hetzelfde wordt gezegd over *Iris germanica*. Ook in andere boeken wordt trouwens met veel entoesiasme gesproken over de taaiheid van deze plant. *Iris germanica* zou zowat het laatste redmiddel zijn voor de wanhopige tuinier. Zelfs aan de voet van een ligusterhaag zou deze soort nog overvloedig groeien én bloeien.

De reden waarom er in Normandië (of elders in Europa) irissen op het dak geplant werden is niet erg duidelijk. De katalogus van Vilmorin suggereert vooral versiering van daken, etc. Maar de versteviging van de rieten daken zou ook hier wel een rol gespeeld kunnen hebben. Zekerheid is er hieromtrent niet, evenmin trouwens wat betreft mogelijke bijgelovige praktijken.

Ook hier is er nochtans sprake van het gebruik van de iris als afweermiddel. Zo vermeldt de Sesam Atlas van het Bijgeloof (1987) :

" Wie in de Paasnacht een wortel van de iris uitgroef en deze gedroogd op de naakte huid droeg, geloofde onkwetsbaar te zijn. Een wortel die in de Sint-Jansnacht (25 juni) werd uitgegraven zou beschermen tegen kiespijn, etc. "

In de Sint-Jansnacht werden echter vooral de zgn. Sint-Janskruiden (hertshooi, arnica, geel walstro, alsem, margriet en vetkruid) verzameld. Die zouden dan helpen tegen allerlei tovernarijen van heksen en demonen, maar zouden ook liefdesbetoveringen, bliksem en vermoedheid kunnen afweren. In de Eifel worden de Sint-Janskruiden over het dak gegooid om het huis te beschermen tegen alle soorten onheil.

Dit laatste is zeker een interessante mogelijkheid om de aanwezigheid van irissen op het dak te verklaren, maar het blijft een nogal vage en weinig overtuigende uitleg.

Misschien is het hoog tijd dat we deze wankelende positie op het dak verlaten... en wat meer zekerheid proberen te vinden op de vaste grond. Want het is tenslotte vooral in de natuur en in tuinen dat irissen door hun uitbundige kleurenpracht opvallen. De aanplant op daken is eigenlijk niet meer dan een curiositeit, beperkt tot enkele soorten die deze barre omstandigheden kunnen overleven.

Tussen de vele wilde soorten die in de loop der eeuwen in en buiten Europa gevonden, ingevoerd en verder verspreid werden, zijn er niet zoveel die op een andere manier gebruikt werden dan als sierplant (of als kruisingsmateriaal voor nieuwe cultivars). Maar er zijn wel degelijk andere toepassingen te vinden.

In de eerste plaats als medicijn, maar ook als kleurmiddel, parfum, smaakmiddel, ersatzkoffie, etc. Bovendien had de iris buiten dit praktisch nut, ook een rol als symboolplant. Vooral bij de Vlaamse Primitieven vinden we hier sporen van. De iris is één van de Mariabloemen naast het viooltje, de lelie, wilde aardbei, margriet, witte roos, madeliefje en akelei. Ook in de randversiering van verluchte handschriften uit de 15de en 16de eeuw vindt men dikwijls deze bloemen heel kunstig en levensecht afgebeeld.

Waarschijnlijk was er voor de mensen die toen leefden geen enkele twijfel omtrent de symbolische betekenis van deze bloemen. Nu is die boodschap niet meer zo duidelijk, wat o.a. blijkt uit de verschillende verklaringen voor eenzelfde plant. Toch zou de iris in de eerste plaats het koningschap van Maria symboliseren.

Meer informatie (hoewel niet altijd duidelijker) is er te vinden over het praktische gebruik van de iris. Talrijke oude kruidboeken vermelden meerdere soorten iris voor uiteenlopende medicinale toepassingen. Zo vermeldt Rembert Dodoens een twaalfstal soorten, waaronder *Iris pseudacorus* (Geel Lisch oft Valsch Lisch) :

" De wortel steltt allerhanden vloet ende buyckloop, het rootmelizoen, de maentstonden van de vrouwen, enz. "

Verder ook *Iris germanica* :

" Het sap van de versche wortelen verjaegt de galle; de drooge wortelen genesen de amborstigheyt, den ouden hoest, de miltsucht, verwecken de maentstonden, lossen het water, doen den steen rysen, enz. "

Maar kruidboeken beperkten zich niet altijd tot de genezende werking van planten. Soms werd andere informatie toegevoegd, zoals in het kruidboek uit 1640 van Anselmus Boetius De Boodt. Bij fig. 15 "De Iride" schrijft hij :

" Zij is veelsoortig. Hier wordt de gewone behandeld, die ofwel blauwe of witte bloemen heeft, van welke de laatste de florentijnse (*Iris florentina*) is; deze heeft een welriekende wortel, die witter is dan de van de blauwe, welke laatste een weinig onaangenaam is van geur. De bladeren hebben de vorm van een zwaard... Aan degene die lijden aan buikwaterzucht, geve men twee ons sap van de wortel, in water met honing gemengd. De wortel dient ook om dikke fluimen uit de spuwen. Zij stilt buikkrampen, maakt de milt gezond en bestrijdt felle koortsen; geneest krampen en de druiper. Als drank met wijn bereid, opent zij de baarmoeder, etc... De wortel in wijn laten trekken, geeft aan deze een uitstekende geur... Schilders kunnen een zeer schone, donkergroene verf bekomen, wanneer zij het sap van de blauwe bloemen uitpersen, er aluin bij doen en laten drogen. Hetzelfde sap, zonder aluin, verwijdt blauwe bloedplekken van de ogen als men ze er mee bestrijkt ".

De groene kleurstof waarover hij schrijft is het "verdelis" (vert d' iris) van de miniatuurschilders in de middeleeuwen.

Tot in de 19de eeuw vindt men recepten voor het bereiden van deze kleurstof. Maar de ene keer worden de bloemen van de blauwe *Iris germanica* aangeraden, een andere auteur raadt de bloemen van *Iris florentina* aan. Deze laatste heeft eerder witte bloemen met wat blauw en wordt soms als een ondersoort of variëteit van *Iris germanica* beschreven.

Deze *Iris florentina* is echter vooral bekend als bron van een poeder dat als reukstof en als smaakstof gebruikt wordt. Dit poeder is afkomstig van de gedroogde wortel en heeft de geur van Maarts viooltje (*Viola odorata*). Vroeger gebruikt voor het parfumeren van linnen en pruiken, maar ook als smaakstof toegevoegd aan tandpasta, of in Rusland bij een drank op basis van honing en gember, soms om de smaak van wijn te vervalsen. Stukjes wortel werden op het vuur gegooit om de muffe geur in huis te verjagen. Ten behoeve van de cosmetische industrie wordt *Iris florentina* vooral in Italië (maar ook elders in en buiten Europa) ook nu nog veel gekweekt. Sommige auteurs vermelden eveneens *Iris pallida* als bron voor dit poeder.

Tot nu toe werd alleen het gebruik van sommige irissen afkomstig uit Azië en Europa besproken. Als besluit voor dit artikelje volgt nog kort iets over een Amerikaanse soort, *Iris versicolor*.

In het reisverslag van William Bartram, die tussen 1773 en 1778 door Noord-Amerika (Florida, Georgia en Noord- en Zuid-Carolina) reisde, lezen we hoe de Creek-Indianen in een kunstmatige vijver vlak bij hun nederzettingen deze iris kweekten.

" Ze vasten zeven of acht dagen, terwijl ze niets anders eten of drinken dan een dunne pap, gemaakt met maïsmeel en water. Tegelijk nemen ze als medicijn een sterk afkooksel van de wortels van *Iris versicolor*. Dit is een krachtig purgeermiddel. Deze wortel wordt erg hoog gewaardeerd, elke stad verbouwt deze iris in een grote kunstmatige vijver vlak buiten de stad ".

Ook andere Indianenstammen gebruikten deze iris bij uiteenlopende kwalen. *Iris versicolor* werd als waardevol geneesmiddel opgenomen in de Amerikaanse farmacopee, vooral als braak- en purgeermiddel. Door de Indianen werden echter ook andere irissoorten als medicijn gebruikt (bv. *Iris tenax* en *Iris virginica*).

Bibliografie

- Bartram, W. (1928). *Travels of William Bartram*
Dover Publications, New York
- Beauvoir, de (1872). Pékin, Yeddo, San Francisco
Paris
- Chabot, G. (1960). *De Vlaamse Bloemschildering, in Bloem en Tuin in de Vlaamse Kunst*
Museum voor Schone Kunsten, Gent
- Chamberlain, B.H. (1905). *Things Japanese*
John Murray, London
- De Boodt, A.B. (1981). *Kruidboek 1640*
Uitg. Familia et Patria, Handzame
- Du Cane, F. (1908). *The Flowers and Gardens of Japan*
A. & C. Black, London
- Dykes, W.R. (1974). *The Genus Iris*
Dover Publications, New York
- Farrer, R. (1986). *The Rainbow Bridge*
Cadogan Books, London
- Heursel-De Meester, V. (1912). *Archéologie végétale des simples*
J. Tyberghein-Fraeys, Ypres
- Hiller, H. (1987). *Sesam atlas van het bijgeloof*
Bosch & Keuning, Baarn
- Hirano, U. (vert.) (1963). *The Tsutsumi Chunagon Monogatari*
The Hokuseido Press, Tokyo
- Le Strange, R. (1981). *Kroniek der Geneeskruiden*
Strenght, Naarden
- Linnegar, S. & Hewitt, J. (1990). *Irises*
Cassell & Royal Hort. Soc.
- Mabberley, D.J. (1990). *The Plant-Book*
Cambridge University Press, Cambridge
- Morris, I. (vert.) (1974). *The Pillow Book of Sei Shonagon*
Penguin Books, Harmondsworth
- Moynihan, E.B. (1979). *Paradise as a garden in Persia and Mughal India*
Georges Braziller, New York
- Piggott, F.T. (1896). *The Garden of Japan*
George Allen, London
- Verneersch, V. (1992). *Bloem en Tuin, Museumpromenade 9*
Vrienden van de stedelijke musea Brugge
- Vogel, V.J. (1973). *American Indian Medicine*
Ballantine Books, New York

Marc GEENS
Bauwerwaan 34, 9300 Zomergem

Een tiental jaren terug kon ik tijdens een zakenreis een tuincentrum aandoen in het noorden van de Verenigde Staten. Het was toen lente en ik was geïnteresseerd in de mooie dogwoods (*Cornus florida*), die overal massaal stonden te bloeien, maar nog veel meer in de vroegbloeiende kruiden (*Erythronium*, *Podophyllum*, ...).

De prijs en volume van de potten ("everything is big in the States") verhinderden mij een aanschaf van deze planten (ik heb ze uiteindelijk bij een aantal kwekers in België en Nederland teruggevonden). Wel kocht ik er enkele zakjes zaad van voor mij onbekende groentegewassen (dit was veel eenvoudiger in de handbagage mee te nemen dan een 10 of meer liter container).

Na al die jaren is er nog één soort van deze groentegewassen die wij jaarlijks (willen of kunnen) terugkweken, met name de "Husk Tomato".

Deze "groente" is een familielid van onze tomaat (Nachtschade-familie) en lijkt enigszins op een kleine groene tomaat van een 3 tot 5 centimeter diameter (*tomatillo* is trouwens Spaans voor tomaatje). Maar dit krijgt men niet direct te zien, daar de ganse vrucht omgeven zit door een omhulsel zoals bij Ananaskers (*Physalis peruviana*) of Lampionplant (*Physalis alkekengi*).

Dit groene omhulsel verhuult eerst een kleine groene bes. Nadien blijkt dit groene kleedje vaak te eng te worden, het "tomaatje" barst uit de te nauwe bekleding, en toont dan haar groene of paarse vruchtwand. Bij volledige rijpheid wordt de ganse vrucht lichtgeel, maar vaak blijft de paarse kleur overheersen. Deze bes bevat in haar inwendige een wit verglaasd vlees met verspreid daarin kleine gele afgeplatte zaden van ongeveer 1,5 mm groot.

De smaak van Tomatillo is speciaal en heeft wat weg van een zure appel met een licht zure nasmaak van een verse rabarbersteel.

Naast de eetbare kwaliteiten kan de bes ook gebruikt worden in allerlei schikkingen, zeker wanneer men de opengescheurde groene delen naar boven buigt en als een goudgeel/bruin kroontje bovenop de groengele of paarse vrucht laat pronken.

Zoals reeds eerder gezegd is deze exoot verwant met andere eetbare gewassen zoals tomaat, de aubergine, de lulita, pepers en paprika's. Haar geboortewieg blijkt in Mexico gestaan te hebben. Op mijn speurtocht heb ik geen Nederlandse naam gevonden. In het Frans blijkt hij 'iamberry' genoemd te worden. In het Engels noemt men hem naast tomatillo, vaak ook 'Mexican husk tomato', of kortweg 'husk tomato' (1) en ook wel eens 'ground cherry'.

Deze namen wijzen op het veelvuldig gebruik van deze bessen in jam, voor bakken van taarten en bij allerlei stoverijen en sausen. Voor personen die aanhangers zijn van de Mexicaanse keuken is de onrijpe tomatillo een ingrediënt in vele gerechten en in 'salsa verde', een naar Mexicaanse begrippen milde pepersaus.

Wij hebben ons tot vandaag steeds beperkt tot het verwerken van de vruchten in voornamelijk sausen, en gezien eerdere ervaringen met jam van tomaten bij geen van mijn gezinsleden erg werd geapprecieerd, hebben we ook geen verdere pogingen op het culinaire vlak genomen in die richting.

Wel laten rijpe vruchten -die een veel zachtere smaak hebben- zich ook vlot rauw verwerken in slaatjes, waar ze met hun frizure smaak het smaakpalet uitbreiden.

Mocht ik een Nederlandse naam voorstellen dan zou ik deze soort "Rabarberbes" noemen vanwege de zachte smaakzweem die men in de bes aantreft, of "Nettomaat", vanwege het jasje dat rond de tomaat zit.

Maar niet enkel is *Physalis ixocarpa* -de botanische naam voor tomatillo- een leuke vrucht om in de keuken te gebruiken, het is ook een interessante plant voor in de tuin.

De plant wordt ongeveer 80 cm hoog (uitzonderlijk ook wel boven de meter) en heeft een bijzondere groeiwijze. Reeds zeer vroeg in de groeicyclus vormt de plant een eindstandige bloem, waarna de plant twee tegenoverstaande zijscheuten vormt onder de bloem, en dit gaat zo steeds maar door totdat de vorst er een eind aanmaakt.

De bladeren zijn langgesteeld, eirond, kaal, gaafrandig tot ruw getand, de grootste breedte van het blad bevindt zich onder het midden. Het blad loopt op een lange spits uit. Zoals de rest van de plant zijn de bladeren kaal, hoewel op de jonge delen wel eens beharing voorkomt.

¹ Husk tomato" is de Engelse naam voor *Physalis pubescens*, daar waar *Physalis ixocarpa* staat voor tomatillo.

Ik kweek de plantjes als eenjarigen. Vroeger zaaide ik vroeg in het voorjaar en plantte uit in de tuin na de IJsheiligen in mei (zoals gebruikelijk voor tomaat en paprika). Dit geeft zeer goede resultaten, maar sinds enkele jaren zaai ik rechtstreeks ter plaatse, en ook dit levert een overvloed aan vruchtjes op (makkelijk 5 kg per m²). Deze laatste methode is eenvoudiger maar heeft het nadeel dat men iets minder afgerijpte vruchten bekomt (lees : uit hun kleedje gestripte tomaatjes).

Bij het ter plaatse zaaien doe ik enkele zaadjes in een kuiltje en plaatst ze ongeveer 50 cm uit elkaar. Na kieming behoud ik slechts één plantje per kuiltje. Het voordeel bij deze kweekwijze is dat men de veelheid aan nog niet volledig uitgerijpte tomaatjes nog maanden vers kan bewaren in een koele kelder (zeker tot maart).

Vermoedelijk heeft dit te maken met de enige negatieve eigenschap die ik bij tomatillo aantref, namelijk de vruchten voelen kleverig aan (*ixocarpa* = met kleverige vruchtjes). Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een dikke waslaag op de vrucht, die er waarschijnlijk voor zorgt dat de vruchten niet snel uitdrogen nadat ze geplukt zijn.

De bloemen zijn ongeveer een centimeter groot, heldergeel met 5 duidelijke donkerbruine punten aan de binnenzijde. Ze zijn erg geliefd bij het nectarverzamelend volkje die ze dan ook constant bezoeken.

Nadat bestuiving heeft plaatsgevonden, groeit de kelk uit en omhult de volledige bes in ontwikkeling. Nadien wordt de kelk gelig, soms met paarse adertjes. Uiteindelijk is ze te krap voor de steeds verder groeiende tomaatjes, en dit maakt dat de kelk openscheurt. Dit gebeurt vaak op de vergroeiingsnaden zodat een mooie vijfstallige ster ontstaat.

Belagers van de plant blijken naast koude (niet te vroeg zaaien, tijdig oogsten), voornamelijk slakken te zijn die de kiemplantjes een delicatessen lijken te vinden. Verder heb ik er nog geen problemen mee gehad, op een verdwaalde coloradokever na die zich te goed kwam doen aan de blaadjes.

Interesse voor deze plant ?

Een aanrader is zaden te gaan kopen in het land van herkomst of één van de buurlanden. Als dit niet direct haalbaar is, zijn er enkele gespecialiseerde zaadhandels (bv. Chiltern Seeds) die ze aanbieden. Maar ik ben graag bereid om zaadjes of plantjes te verstrekken in de hoop dat zo meer mensen kennis kunnen maken met deze mooie en lekkere exoot.

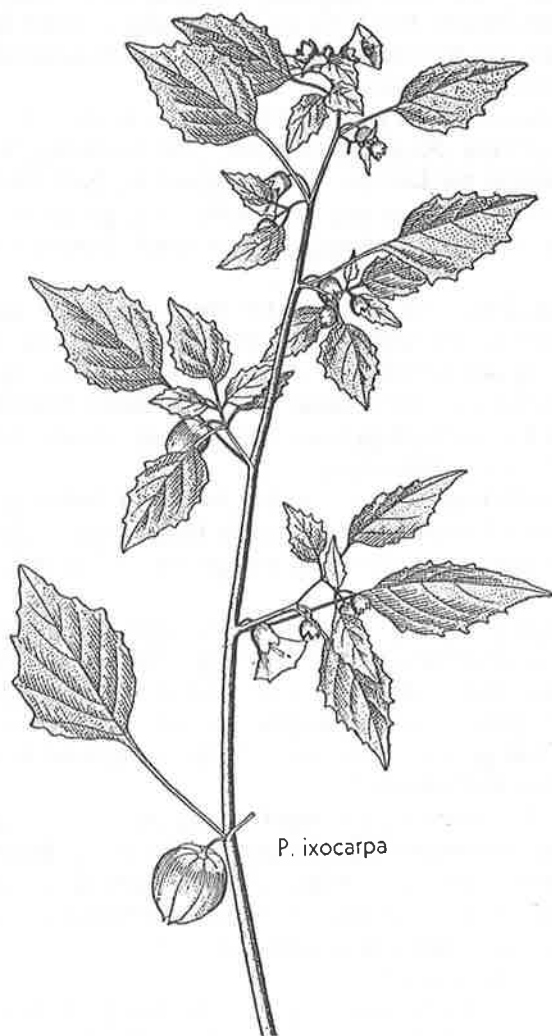

Fig. 1. Tomatillo (*Physalis ixocarpa*), habitus.
(Gleason, 1963, The new Britton & Brown illustrated Flora
of the NE United States and adjacent Canada).

L. HAVIK
Plantentuin

Gewapend met schoppen, spaden, harken, piochen, spitvorken, bladrijven, snoeimessen, kruiwagens, en ... hun handen waren ze, voor dag en dauw, naar de Plantentuin afgezakt voor de jaarlijkse opknapbeurt.

Let wel, een schop dient niet om te schoppen (dat doe je met voetbalschoenen aan je voet) maar om op te scheppen. Zo ook wat de spade betreft. Men spaadt niet, men spit ermee. Je kan er desnoods mee delven, zoals de Gentenaars zeggen "Dolf delfdege in zeinen auf". Dit alles om maar precies te weten waarvoor wat dient.

Een snuggere kerel merkte op dat pioche een Frans woord is. Het zou nog eens lukken. In 't Nederlands is zo'n ding een houweel.

Spoedig was iedereen naarstig aan het werk. Vanaf de nivale zone van de rotstuin gekeken leek het wel een kolonie ijverige mieren. Alles liep kriskras door mekaar, maar bij minutieus toezien lag er toch een lijn en methode in de werkzaamheden.

Jet droeg een werkpak bestaande uit broek en borststuk met bretellen. De broek zat perfect, het borststuk prangde ietwat. Dit kwam omdat het bovenstuk niet meer dan een lapje gekeperde stof was. Alzo. Uit de T-shirt staken twee Contrex-armen die de hele dag door heel wat werk verzetten. Vincent floot het deuntje van "De derde man", hij werkte dan ook voor twee.

En we zouden niet in Vlaanderen zijn indien er niet tussen dit selekte gezelschap geen francofone dame zat. In onberispelijk Nederlands hebben we, hard doorwerkend, een babbel geslaan. Haar leeftijd willen we uit "politesse" niet aan de klok hangen, maar wat wilt het toeval, we kwamen te weten dat ze pardoes midden in de oorlog geboren was, wel te verstaan de eerste.

De Prof-emeritus gaf een staaltje van stielkennis ten beste. De spade vakkundig in de hand gebruikte hij de linker arm als steunpunt en de rechter als hefboom. Alzo woelde hij de goede aarde om en om. Dat woelen nu, is wat men in het vakjargon spitten noemt. Maar sommigen verfijnen dit werkwoord tot ompspitten. Kwestie van de leek helemaal van slag te brengen.

Kortom we hadden met zijn allen den draai goed te pakken toen tot onze verbazing het signaal voor de middagschaft over de tuin galmde, reeds.

Er was gratis soep, gewoon niet naar binnen te krijgen, zo heet ! En er was nog koffie van een of ander zwart merk. De iets minder jongeren onder ons zullen zich nog wel de zwarte brij herinneren die onze opa's, toen nog bompa's genoemd, tegen het pui van hun kraakheldere huisjes uitsmeerden om het opstijgend vocht te lijf te gaan. Juist, van zulke koffie hebben we geslurpt en genoten.

Later op de middag hoorden we enkelen mopperen "hij was straffer dan ik dacht", daarbij naar de linkerzijde van hun borstkas grijpend.

Klap op de vuurpijl was het dessert. Daar heeft de gewone sterveling (en het niet-werkend lid) geen idee van. Taartjes bij de vleet, waarvan de meeste namen ons ontsnapt zijn, de fameuze "boekskes" en "bliksems" niet te na gesproken.

Na dit overvloedig middagmaal gingen we weer aan de slag. Gezeten op een moderne driespan, een Cesar gelijkend, moedigde de Hortulanus ons onverdroten aan. Het resultaat was dan ook dat we tweemaal meer werk verzet hebben dan we oorspronkelijk van plan waren. Uiteindelijk hebben we de grond, tot grotere vruchtbaarheid, met ons zweet doordrengd. Het resultaat mag gezien worden !

Gij (tweede persoon meervoud) allen, die dit heroïsch verhaal verslindt, klopt u driewerf op de blote borst omdat ge zo'n heerlijke zonnige lentedag aan u hebt laten voorbijgaan. Maar weest niet droevig, en komt vlug eens kijken.

De Plantentuin ligt in al haar pracht en glorie op u persoonlijk te wachten.

Met een hart overlopend van voldoening zijn we op onze knieën, en met een gebroken rug, terug naar moeder de vrouw gekropen.

Heerlijke dag !

P. S. Roodkapje die we een hele tijd kwijt waren, hebben we teruggevonden. Ze was in het rotsgebergte verloren gelopen.

In het voorgaande nummer (december 1994) werd gemeld dat u een bijgevoegd overschrijvingsformulier in uw exemplaar zou vinden.

Dor een tekort aan dergelijke formulieren zijn een groot aantal exemplaren van het tijdschrift zonder formulier verstuurd, waardoor we vrij veel leden op een verkeerd been hebben gezet, meer bepaald hebben we van deze personen geen betaling ontvangen : onze schuld !

Daarom deze tweede poging...

Op uw adresetiket ziet u ofwel 1994 ofwel 1995 vermeld.

1995 : dit betekent dat we uw bijdrage voor 1995 hebben ontvangen, en alles is in orde. Onze beste dank hiervoor !

1994 : uw bijdrage voor 1994 is nog niet ontvangen (tot 15 maart). Als alles goed zit, bevindt zich nu wél een overschrijvingsformulier in uw nummer. Mogen we u vragen om dit formulier te gebruiken voor uw bijdrage 1995. Wanneer we uw lidgeld hebben ontvangen, wordt ook het volgende (juni)nummer naar u opgestuurd.

Als u enig probleem meent te bespeuren, wil u dan aub contact opnemen met de penningmeester, Marcel Plus (tel. 09-2310371).

Lidgeld voor 1995

<i>Gewoon lid :</i>	<i>300 F</i>
<i>Beschermend lid :</i>	<i>500 F</i>
<i>Steunend lid :</i>	<i>1000 F</i>

Te storten op onze bankrekening 001 - 1192154 - 03 met de vermelding " lid 1995 ", en *naam + adres van het lid*.

April

Zondag 02, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.
Thematische rondleiding : Het voorjaar, door Harald Evrard.
En : Lenteruildag !

Zaterdag 22, Plantentuin : Au jardin de Frascati. Lees op p. 45.
Flanders Expo : opening van de 31ste Gentse Floraliën.
Lees op p. 44.

Mei

Zondag 07, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.
Thematische rondleiding : Het gebruik van kruiden in keuken
en huis, door Hilde Mortier.

Zaterdag 20, busuitstap naar Cap Blanc-Nez en Cap Griz-Nez.
Inschrijving & informatie op p. 37.

Juni

Zaterdag & zondag 03-04, Plantentuin, van 9-16 u
Plantenmeeting & Plantenkeuring. **Gratis toegang !**

Zondag 04, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.
Thematische rondleiding : Kuipplanten voor buiten en in de
serre, door Roger Laureyns.

Zaterdag 10, halve dag uitstap naar de Kalevallei, Vinderhout.
Meer informatie op p. 34-36.

Zaterdag 17, busuitstap naar Hasselt, Natuurtuin en Japanse tuin.
Inschrijving & informatie op p. 38-42.

Juli

Zondag 02, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :

Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.

Tematische rondleiding : Waterplanten, door Peter Dewulf.

Zondag 09, halve dag uitstap naar Affligem, met een bezoek aan het plantenbedrijf van de H. Arts.

Meer informatie op p. 43.

Zondag 16 tot zondag 23, Plantentuin,

Gentse Feesten : gratis rondleidingen. Meer informatie in het volgend nummer.

Augustus

Zondag 06, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :

Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.

Tematische rondleiding : Klimplanten in tuin en serre, door Roger Laureyns.

Zondag 27, busuitstap naar Kalmthout, met poëziewandeling in het Arboretum, o.l.v. Mevr. Bie Wouters, gevolgd door een bezoek aan de tuin van de familie De Belder.

Meer informatie in het volgend nummer.

September

Zaterdag & zondag 02-03, Plantentuin, van 9-16 u

Plantenmeeting & Plantenkeuring. ***Gratis toegang !***

Zondag 03, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :

Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.

Tematische rondleiding : Hoe wordt ik een reus ?, door Ferdinand Cobbaut.

Agenda 1995

Oktober

Zondag 01, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.
Thematische rondleiding : Paddestoelen, door Cyrilla Gillis.

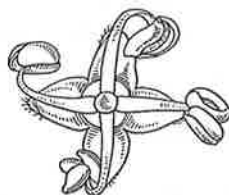
November

Zondag 05, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.
Thematische rondleiding : Het najaar, door Harald Evrard.

December

Zaterdag & zondag 02-03, Plantentuin, van 9-16 u
Plantenmeeting & Plantenkeuring. ***Gratis toegang !***

Zaterdag 16, om 15 u, Plantentuin
Algemene Ledenvergadering, met als gastspreker Prof. M.
De Cleene, over "Risicoplanten in en om uw huis".

Brandnetel à volonté

Jef VANDENBULCKE
Ottergemsesteenweg 436, 9000 Gent

In brede kringen van natuurminnaars is het al wel bekend dat met de dikwijls zo verafschuwde Grote brandnetel heel wat lekkers te vervaardigen is in de keuken, op voorwaarde de jonge scheuten te oogsten, op een plaats waar ze gevrijwaard zijn voor vervuiling allerhande (auto-uitlaten, fabrieksneerslag, ...).

Brandnetels plukt men best niet meer na begin juni. In de zomer worden de bladeren grof, onaangenaam bitter van smaak, en werken dan sterk laxerend. De beste tijd is als de jonge scheutjes ongeveer 10 cm groot zijn. Dan kunnen die scheutjes nog in hun geheel geplukt worden. Later zijn alleen nog de toppen, bleekgroene bladeren bruikbaar.

Geloof de gekscheerders niet die beweren dat "de brandnetels in deze maand niet steken", natuurlijk niet, maar ze steken wel in uw handen. Draag daarom stevige handschoenen. Het kan nuttig zijn vooraleer ze te koken, om de taaie stengels te verwijderen, en het is nodig alles zeer goed te wassen.

Ook welbekend zijn de "kalenderwandelingen" van het CVN (Centrum Voor Natuurbeschermingseducatie), de vereniging die de opleiding en coördinatie van de activiteiten van de "natuurgidsen" verzorgt, deze gidsen die onder andere ook in onze Plantentuin actief zijn. Welnu, vele jaren geleden, op een van die "kalender-wandelingen" -en mijn met zwarte gaten doorspekt geheugen laat mij met de beste wil niet meer toe te herinneren welke en waar- heb ik toen van de jonge sympathieke gids een recept ontvangen voor de "lentesoep van brandnetels", zoals zijn moeder die maakte.

Mocht hij dit lezen -ge weet maar nooit- dan wil ik hem nogmaals langs deze weg ervoor dank zeggen, en de toelating vragen om dat keukengeheim hier voor de Vrienden van de Plantentuin te verklappen. Zijn naam staat er onder gedrukt, het is Dirk D'haemer, en zijn recept luidt als volgt :

De Grote brandnetel

Misschien wel het vervelendste (on)kruid in menig tuin en weide, maar nu de lente voor de deur staat en velen wat last hebben van lentemoeheid, moet je die branderige planten nog niet meteen verwijderen. Gebruik ze om er de lekkerste en gezondste soep van te maken, echt, eens die soep geproefd zul je niet meer geneigd zijn die 'tingels' te bespuiten met herbiciden.

Een soep met lente in het lichaam.

Benodigdheden :

300 g jonge brandnetelblaadjes,
2 eetlepels boter,
1 ui,
3 eetlepels bloem,
1 liter bouillon,
scheutje melk,
100 g in blokjes gesneden ontbijtspek,
peper en zout.

Was de jonge blaadjes in water en roer ze goed rond met behulp van een lepel. Zet ze op het vuur met aanhangend water (d.w.z. met het water dat na wassen op de bladeren blijft, zoals bij spinazie) en kook ze gaar in $\pm$ 20 minuten. Wrijf de blaadjes door een zeef tot puree (of mix de blaadjes). Bak het spek uit in de boter en fruit hierin de kleingesneden ui lichtbruin. Roer de bloem erdoor en laat eveneens zachtjes bruinen. Voeg de bouillon langzaam toe, en breng al roerend aan de kook. Roer de brandnetelpuree erdoor en breng de soep op smaak met melk, peper en zout.

Het plukken van de brandnetels is misschien niet zo leuk, gebruik dan een handschoen of/en een schaar. Mocht je dan toch geprikt worden, dan zijn er allerlei middeltjes om de jeuk te milderen : zuring (de 'zurkel'), hondsdrif, boterbloem zou ook helpen door niet te hard het sap van die planten over de irriterende plek te wrijven. Of bedenk: "Het is goed om reuma in m'n vingers te voorkomen of te genezen". (?)

Over de brandnetel is nog héél wat te melden, want het is 'het kruid' bij uitstek in de kruidengeneeskunde!

Alvast smakelijk!!!

(Dirk D'haemer)

Wetenswaardigheden over de Brandnetel.

Hoe ontstaat het branderige gevoel dat we nog enige tijd houden nadat we met een brandnetel in aanraking zijn geweest? De hele plant is overdekt met kleine en grotere doorzichtige pennetjes, de brandharen, die hol zijn en gevuld met een bijtend vocht. Het topje van zo'n haar is glasachtig hard, zodat het bij aanraking gauw breekt en het vocht gemakkelijk in de huid dringt.

In het voorjaar verschijnen de spruiten van de Grote brandnetel. De bladeren zitten kruisgewijs aan de vierkante stengel, zijn stevig, tot 1 dm groot, hebben een lange spits en grof of diepgezaagde randen, hartvormig, bezet met brandharen. De stengels kunnen tot 2 m hoog worden, en bloeien in juli tot augustus, met groenachtige bloemtrossen van 2 tot 5 cm, met gele meeldraden, die aan steeltjes vanuit de bladoksels neerhangen.

De plant is tweehuizig: mannelijke en vrouwelijke bloemen staan op afzonderlijke planten. Onder invloed van de zon kunnen de meeldraden van de mannelijke bloemen zo onder spanning komen te staan, dat ze met kracht openbarsten, waardoor een stuifmeelwolkje naar buiten 'ploft' dat het omringende blad witgeel bepoedert. De Grote brandnetel is meerjarig en komt overal ter wereld voor.

Men vindt ze in bossen, op verstoorde grond, bij huizen, in het algemeen op stikstofrijke bodem. Op de plaatsen waar men ze wil verwijderen, volstaat het daarom niet van ze af te maaien en ter plaatse te laten liggen, omdat ze aldus weer stikstof aan de grond toevoegen. Ze moeten van die plaatsen weggevoerd worden. Die werkwijze vergt enkele maaibeurten, vóór de bloei telkens, en is zeker te verkiezen boven het bespuiten met herbiciden. Waar ze niet hindert is die plant nuttig en nodig in de natuur.

Met brandnetelaftreksel (1 kg brandnetels op 10 l water 24 u laten trekken, niet langer, anders wordt het stinkende gier, en zeven) worden de planten bespoten tegen luizen, witte vlieg, kleine rupsjes, ... In speciaalzaken is zelfs gedroogd brandnetelpoeder te verkrijgen, wat dan ook 's winters als remedie te gebruiken is. Niet enkel voor verdelging, maar ook voor insecten die er een kweekbodem op vinden is de brandnetel nodig. Daar zullen de insectenspecialisten meer kunnen over vertellen.

Aan haar touwachtige wortelstokken dankt zij het feit dat de spruiten in zulke dichte massa's opkomen, dat andere groei bijna onmogelijk wordt. Brandnetels zijn rijk aan vitaminen, eiwitten en mineralen, reden waarom ze als groente worden aanbevolen. De jonge spruiten zijn even smakelijk als spinazie en hebben een gunstige uitwerking op bloed, haar en huid. De naam Brandnetel spreekt voor zichzelf: het woord brand spreekt boekdelen; netel komt van netelen of prikken. Ook de Latijnse naam *Urtica* stamt van *urere* = branden. De soortnaam *dioica* is samengesteld uit *di* = twee en *oikos* = huis: tweehuizig. Vroeger werd van de stengelvezels neteldoek geweven, tot het vlas de brandnetel verdrong.

In de "Hollandia gids voor eetbare planten in de natuur" worden volgende nuttige recepten en raadgevingen verstrekt.

Men kan brandnetelgroente op vele wijzen toebereiden.

Als gewone groente wordt ze gedurende ongeveer 15 minuten zachtjes gekookt in een gesloten pan met aanhangend water. Daarna goed afgieten, en met een flinke kluit boter en een massa kruiden -misschien wat gehakte ui- nog een vijf minuten laten stoven terwijl u alles ondertussen fijnwrijft. De ontstane puree heeft een interessante schuimige consistentie maar smaakt wel wat flauw. Wat mij betreft kunnen brandnetels beter worden gebruikt als toevoeging bij andere schotels dan als een aparte groente.

Brandnetelsoep is een dergelijk gerecht.

Kook de brandnetels als is aangegeven en wrijf ze door een haren zeef of pureer ze. Smelt 25 gram boter in een koekepan en meng er 25 gram bloem, zout en peper bij. Van het fornuis nemen en er langzaam een halve liter hete melk doorroeren tot het mengsel goed glad is. Breng deze saus weer aan de kook en laat deze 5 minuten zachtjes koken. Dan over de brandnetelpuree gieten en goed vermengen. Bak wat brood in spekvet en voeg dit bij de soep eer u deze opdiend.

Een ander verrukkelijk recept is een "haggis" van brandnetels. De brandnetelpuree wordt vermengd met prei en kool, vers gebakken bacon en halfgaar gekookte havermout (of rijst). Het geheel wordt dan ongeveer een uur gekookt in een neteldoekse zak en opgediend met jus.

Men heeft ook wel bier gemaakt van jonge brandnetels of deze gebruikt om er een thee van te trekken.

Brandnetelbladeren zijn rijk aan vitamine C, en werden ook daarom door in kampen opgesloten oorlogsslachtoffers veel gezocht en gegeten.

Als "oningewijden" zien of horen dat u brandnetels eet, kan dat grote verwondering wekken, en voor sommigen misschien afschuwelijk lijken. Dit bewijst dat nogmaals hoezeer de consument van warenhuiseten vervreemd is van de natuur en het leven met al wat de natuur ons biedt.

Een geruststelling is hetgeen verder nog in die "Hollandia gids" hierover te lezen staat :

Sommige mensen kunnen nooit helemaal geloven dat het mierzuur, dat verantwoordelijk is voor het branderige steken, geheel vernietigd wordt door koken en uw maagvlies niet onherstelbaar aangetast wordt.

Toch is de brandnetel waarschijnlijk een van de gewoonste van alle eetbare planten en een van de nuttigste. Er bestaan bewijzen dat in Scandinavië in de achttiende eeuw brandnetels werden gekweekt; de grove vezels van de stelen werden gebruikt om er stof (neteldoek) van te weven, en de bladeren at men als groente. Samuel Pepys at 'brandnetelpap' op 25 februari 1661. In de Tweede Wereldoorlog aten heel veel mensen brandnetels en werden er in Engeland honderden tonnen van ingezameld om er chlorofyl en verven voor camouflagenetten uit te distilleren. Hoeveel beter is het niet dat we nu de rijkdommen van de natuur in "onze Plantentuin" en te velde leren kennen, en ze tot ons welzijn nuttig gebruiken zonder dat er een oorlog voor nodig is.

Bibliografie

Glas, H. (1974). 100 Wilde Planten.

Fleur, Amsterdam.

Mabey, R. (1976). Hollandia gids voor eetbare planten in de natuur. Food for Free, vertaald en aangepast voor België en Nederland, door B.T. Sporry.

Hollandia, Baarn.

Buchner, G. Milieu-vriendelijk van A tot Z.

De Driehoek, Amsterdam.

Lente : doe het met Zuring

Hilde MORTIER
Leiepark 7, 9051 Sint-Denijs-Westrem

Soep met zuring

Een fijn gesnipperde ui glazig fruiten in boter of olijfolie. Een grote aardappel schillen en in blokjes snijden. Toevoegen aan de ui. Een halve liter water toevoegen, en gaar koken. Daarna 200 g zuring toevoegen, en alles door de roerzeef draaien of in een mixerbeker fijn malen. Een halve liter bouillon (of een blokje) toevoegen, kruiden, nog eenmaal laten koken. Opdienen !

Aardappelen met zuring

Een kilo aardappelen schillen en koken. Wanneer de aardappelen koken, 200 g gewassen zuring toevoegen. Wanneer de aardappelen gaar zijn, het vocht afgieten (en bij de soep gieten). Aardappelen en zuring tot puree verwerken, kruiden met peper, zout, en muskaat, mengen met een klontje boter en 1 dl melk. Goed bij vis, braadworst, en omelet.

Gevulde aardappelen (4 personen)

Per persoon een grote aardappel in de schil bijna gaar koken. Zuring wassen en enkele minuten stoven. Aardappelen halveren en uithollen. Uitholsel mengen met 200 g zuring en tot een groene puree verwerken, kruiden. Vulling verdelen over de uitgeholde aardappels. Tenslotte 20 minuten op een schotel in de oven op 140 °.

Zalm met zuring

Per persoon een zalmmoot op een stuk aluminiumfolie (blinkende kant). Kruiden met peper en zout, een lepel olijfolie en drie blaadjes zuring erop. Pakje dichtmaken, een "schoorsteen" openlaten. Een half uurtje in de oven (160 ° warme lucht, 180 ° gewone oven). Opdienen met gekookte aardappelen en peterselie.

Groene omelet

Per persoon 2 eieren, een handvol lentekruiden (zuring, boerenwormkruid, paardbloembladeren), peper, zout en een eetlepel melk. Mengen in de mixer. Bakken in weinig boter, of zonder boter in de mikrogolf.

Fig. 1. Veldzuring (*Rumex acetosa*).

A : habitus. B : mannelijke bloem. C : 2 bloemdekblaadjes en 2 meeldraden. D : vrouwelijke bloem. E : vrucht omgeven door uitgroeide bloemdekblaadjes, en id. op dwarse doorsnede. F : vruchtje. G : niet-bloeiend rozet, een vrouwelijke plant, en een mannelijke plant. (Ross-Craig, 1979, Drawings of British Plants).

De Vallei van de Oude Kale

Peter DEWULF

Azaleastraat 63, 9920 Lovendegem

De Oude Kale is een beek in Gent-West, die oorspronkelijk de middenloop vormde van een groter afwateringssysteem, met de Poekebeek als bovenloop en de Durme als benedenloop. Op de Ferrariskaart van 1777 kan men de vallei herkennen als een brede strook van meersen, die aansloot bij de meersengordel rond Gent.

Zoals bijna overal in Vlaanderen staat ook het valleigebied van de Oude Kale onder intense druk van menselijke activiteiten.

De meeste meersen zijn geëvolueerd tot sterk bemeste en gedraineerde graslanden of maïsakkers. Echte dotterbloem-hooilanden zijn verdwenen. Van de oorspronkelijke, soortenrijke hooilandvegetatie zijn er nog wel relictten langs slootkanten, in bermen en op de grenzen tussen percelen.

Dat de Vallei van de Oude Kale op floristisch gebied toch nog waardevol is, blijkt uit het feit dat meer dan 200 verschillende plantensoorten zijn geïnventariseerd.

Door een aangepast beheer wordt het nu zelfs mogelijk om de natuurlijke waarde van de valleivegetatie en de daarbij horende fauna te verhogen of te verbeteren.

Op dit ogenblik beheert Natuurreservaten vzw 2 percelen hooiland en een broekbosje op de grens tussen Vinderhout en Merendree.

De "Vrienden van de Plantentuin Gent" bieden u de mogelijkheid om deze Kalevallei te verkennen onder deskundige begeleiding! Op zaterdag 10 juni verzamelen wij om 8.30 u aan de Plantentuin. Carpoolend begeven wij ons dan naar de grens tussen Drongen en Vinderhout, waar zich het Gavergrachtkasteel bevindt. In het unieke park heeft Natuurreservaten vzw (afdeling Lovendegem) een oorspronkelijke ijskelder gerestaureerd om er een vleermuisreservaat te creëren.

Andere bezienswaardigheden zijn:

- de Van Vlaanderen-molen, een beschermd monument op het hoogste punt van de streek,

- de Lo-vijver, grenzend aan de meanderende Kale, waar kinderen van plaatselijke scholen onlangs een houtwal hebben aangeplant,
- de bovengenoemde percelen hooiland, beheerd door Natuurreservaten vzw en de milieugroep De Ratel uit Nevele,
- en last but not least het Driesselken in Merendree, oorspronkelijk een gemeenschappelijke weide, met nog een authentieke drinkpoel.

Laarzen zijn gewenst !!! Om 12 u. rijden wij terug naar Gent.

Bronnen :

Bogaert G.(1993) De Vallei van de Oude Kale.

De Elzenhoeve vzw, Drongen en De Ratel, Nevele.

Antrop M. et al. (1987) De open ruimte in Vlaanderen 2. Tussen Gent en Brugge. Binnen-Vlaanderen West.

Koning Boudewijnstichting.

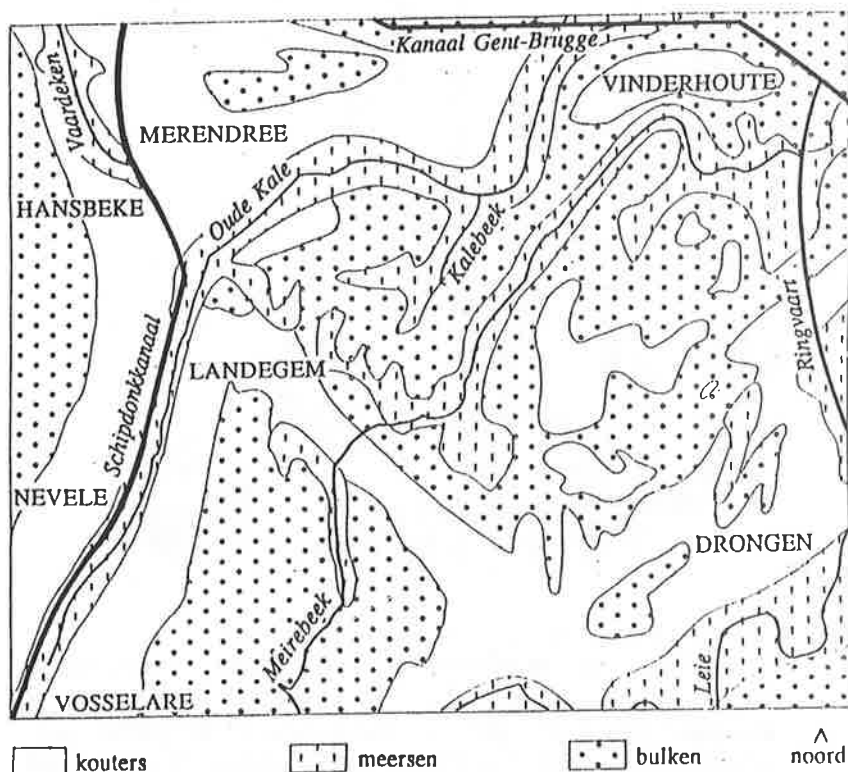

Fig. 1. De Oude Kale in het landschap van Gent-West.

Fig. 2. Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*).

A : habitus. B : bloeistengel. D : stamper en kroonblad met 2 meeldraden. E : kroonblad, detail met 2 kroonschubben. F : deel van bloemgestel, met enkele rijpe vruchten. G : rijpe doosvrucht met 5 tanden. H : rijp zaad. I : zaad, detail van zaadhuid, enkele cellen met papil.

Uitstap naar het Land van Boonen

Guido RAPPE
Kapelstraat 3, 9910 Ursel

Het landschap van de streek boven Boulogne-sur-mer is voor de meeste bezoekers van "le plat pays" meer dan aantrekkelijk.

Onze vlakke polderstreek, die zich in Noord-Frankrijk verderzet onder een laagje industriële archeologie en ditto urbanisatie maakt voorbij Calais plaats voor een lieflijk golvend platteland.

De omgeving van de twee kapen, Grijs Neus en Witte Neus, is de dichtsbijgelegen plaats waar wij een echte rotskust kunnen bewonderen. Tussen haakjes, Blanc Nez is eigenlijk geen echte kaap, maar één van de "White cliffs of Dover" die ginder is losgeslagen en aan de overkant is aangespoeld. Voor 't zelfde geld dreef zij (hij ?) de Noordzee binnen voor een leven van eeuwige ijsberg.

Op 20 mei a.s. staat inderdaad de kust op het programma.

's Morgens, bij laagwater, bezoeken wij een rotsige getijzone bij Audresselles, met de kenmerkende fauna en flora.

's Middags kan de lunch genuttigd worden in een van de talrijke cafeetjes, bar-tabacs, restaurants op de markt van Audresselles.

's Namiddags gaan we een frisse neus (grijs of wit) halen op het strand, tussen Wissant en de verderop gelegen Blanc Nez, die gedurende de gehele wandeling in ons vizier prijkt. Onderweg zijn enkele typische planten van het vloedmerk, de duin- en klifkust te vinden.

De afval van de lokale vissers, die hun netten op het strand reinigen, bevatten meestal fraaie zeebeesten.

Op het eind van de wandeling liggen de (fragmenten van) fossielen voor het opscheppen.

Tot dan ! ...

Vertrek om 7 u aan de Plantentuin.

Terugkeer voorzien omstreeks 21 u.

Laarzen (of natte voeten) **noodzakelijk**.

Inschrijving door overschrijving van 700 F (350 F voor kinderen jonger dan 12), op rekeningnummer 001-1192154-03, van De Vrienden van de Plantentuin, met vermelding van "Blanc Nez" en naam van de deelnemer(s).

Betaling vóór 6 mei !!!

Nele SPELMANS
Natuurtuin, Hasselt

In het kader van de natuureducatieve werking van de stedelijke gezinsboerderij "Kiewit" werd door het stadsbestuur van Hasselt in 1987 beslist om op het domein van de gezinsboerderij over te gaan tot de uitwerking van een natuurtuin.

Natuurtuinen verschillen sterk van traditionele plantentuinen, waar meestal uitheemse soorten worden uitgezaaid of aangeplant, en waar niet-gewenste planten selektief worden weggehaald. Dit is helemaal anders in natuurtuinen. Hier ordent de begroeiing zichzelf en de mens hoeft er niet te wieden noch aan te planten. Toch oefent de mens door het bewust creëren van welbepaalde uitgangsmilieus en door het nochtans minimaal gehouden onderhoud indirect een belangrijke invloed uit op de begroeiing. Door een grote variatie in milieu aan te brengen, wordt een aanzienlijke variatie in begroeiing verkregen. Het milieu bepaalt uiteindelijk zelf wat er kan groeien en wat niet.

Natuurtuinen kunnen beschouwd worden als voorbeelden van experimenten in vegetatiekunde en ecologie. Een belangrijk voordeel hierbij is dat de ontwikkeling van nul vertrekt (van kale, onbegroeide bodems). Bij de aanleg en start van een natuurtuin kan men drie fasen onderscheiden : 1) het beoordelen van de uitgangssituatie, 2) het aanbrengen van milieuvariatie, 3) de ontwikkeling van diverse begroeiingen.

De tuin moet dus rijk zijn aan milieugradiënten, bij voorkeur een afspiegeling van wat in de omgeving aanwezig is of was.

De beschikbare oppervlakte voor aanleg van deze tuin bedroeg 6500 m². Het gebied is bijna volledig omsloten door bos. Een ondiep net van greppels komt samen in een zijgreppel aan de noorzijde van het terrein, en mondt uit in een gegraven vijver. De watertafel is permanent vrij hoog. De hoge vochtigheid van het terrein is weerspiegeld in de huidige vegetatie. Opvallende soorten zijn Veldrus, Smalle weegbree, Kruipende boterbloem, Waterpostelein, Egelboterbloem, Getand vlotgras, Echte koekoeksbloem, Pinksterbloem, Hazezegge, Ruige zegge, Wilde bertram, Gestreepte witbol, en Gewoon duizendguldenkruid.

Het contrast tussen water en land is in deze tuin klein gehouden door de overgang tussen beide flauwe hellingen mee te geven. Door de waterstandsschommelingen zal een brede strook met

amfibische omstandigheden ontstaan, waar vooral pionierssoorten zich "blijvend" zullen kunnen handhaven. De waterpartijen omvatten een grote vijver en twee kleinere poelen.

De natuurlijke hoogteverschillen in het terrein zijn klein. Het aanbrengen van reliëf (kleine "heuvels" en enkele depressies) brengt een extra bodembeweging in het terrein, waardoor een hogere diversiteit aan groeivoorwaarden voor plantensoorten ontstaat, met overgangen van lichtrijk naar schaduwrijk, droog naar nat, hoog naar laag, voedselrijk naar voedselarm, warm naar koud (resp. helling met Z of N expositie).

De keuze van de grondsoorten werd in hoofdzaak bepaald door twee criteria, aanwezigheid in Limburg, en beschikbaarheid. De aangevoerde materialen bestonden uit stuifzand, grintrijk zand, mergel, leem, klei, en veen, die met een deklaag van c. 0,5 m op de heuvels en in de depressies werden aangebracht.

Het resultaat (eind 1987) was bevredigend. De vegetatie kon zich vanaf toen gaan ontwikkelen. Na aanleg was de vrijwel kale en pas omgewoelde grond een geschikt milieu voor soorten die we vaak als "onkruid" aanduiden : pionierssoorten, waaronder veel eenjarigen, die naarmate de vegetatie zich sloot, geleidelijk aan gingen verdwijnen. Na enkele jaren werd het milieu in de natuurtuin voor dergelijke soorten totaal ongeschikt. Alleen waar de bodem verstoord wordt (bv. door betreding) of waar andere factoren het milieu open houden (bv. overstroming gevolgd door droogvallen) zijn deze pionierssoorten nog te verwachten. Gelet op de voedselarmoede van de meeste gebruikte grondsoorten gaat het hierbij niet om akkeronkruiden, maar om eenjarigen van heiden en venen, zoals Waterpostelein, Brunel, en andere soorten van het Dwergbiezen-verbond.

Het onderhoud vereist relatief weinig tijd en is relatief goedkoop. Handelingen zoals wieden, schoffelen, spitten, harken, bemesten, evenals het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen of het tijdens droogteperiodes besproeien met water komen *niet* in aanmerking !

Het beheer is gericht op het verkrijgen en / of behouden van de diversiteit in begroeiingen, wat zich beperkt tot het één maal per jaar maaien van het gebied, bij voorkeur in september.

De algemene verwachting dat de veranderingen in de vegetatie met een constant blijvend beheer van jaar tot jaar kleiner zouden worden, werd ingelost. Een min of meer stabiele situatie is echter pas te verwachten na c. 10 jaar na aanleg.

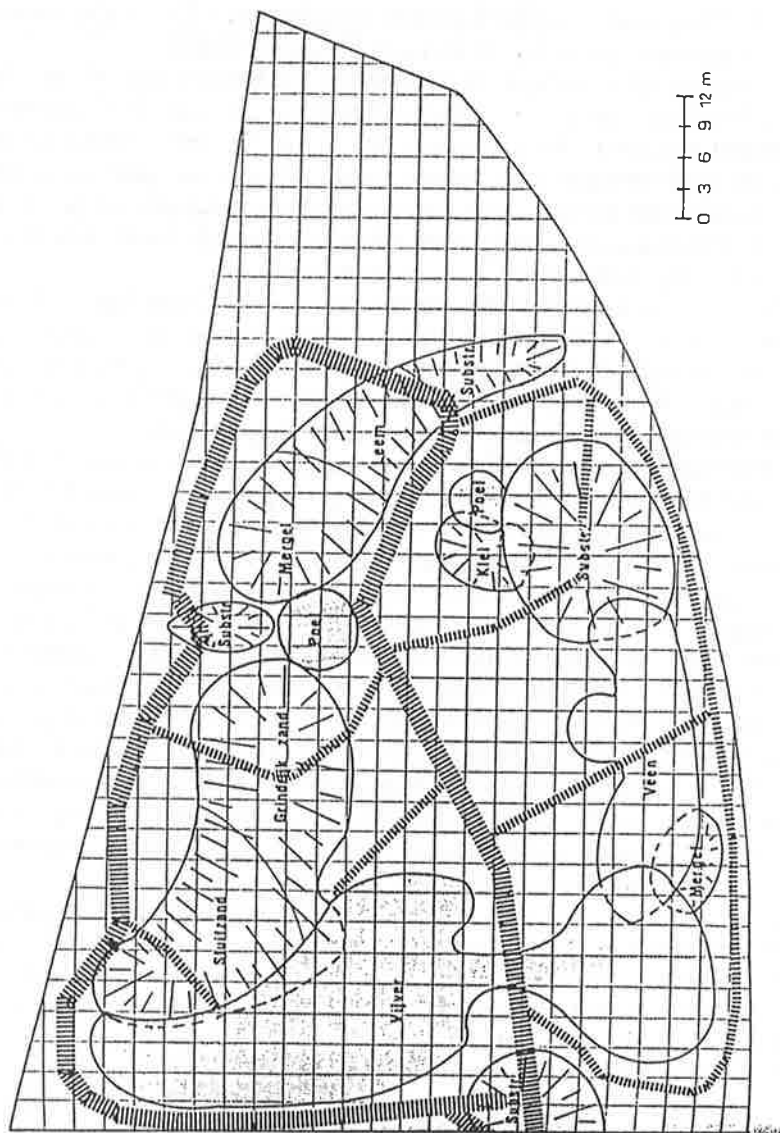

Fig. 1. Plattegrond van de natuurtuin, met het padennetwerk.
De ingang bevindt zich in het ZZW op een heuveltje.
Men herkent twee types paden, hoofd- en zijpaden (resp.
dikke en dunne "zebra"paden op het plan).

In de namiddag van dezelfde dag zullen we een bezoek brengen aan de grootste Japanse tuin in Europa (2,5 ha), een gevolg van de verzustering van de stad Hasselt met de stad Itami.

Uit het prachtige boek, dat werd uitgegeven n.a.v. het openstellen van deze tuin, citeren we de inleiding, van de hand van landschapsarchitect Takuyuki INOUE.

Een Japanse tuin is een grenzeloze ruimte

Een Japanse tuin is vaak aangelegd op een zacht golvend terrein. De glooiingen in het landschap suggereren een uitgestrekte ruimte, omdat ze verder gelegen perken aan het oog onttrekken. De glooiingen geven de wandelaar steeds nieuwe gezichtspunten. Al wandelend ontdekt hij zo beetje bij beetje de hele tuin. De aanleg van een Japanse tuin op een vlak landschap begint dan ook bij de vormgeving van het terrein. Want in een Japanse tuin zijn het net de golven die zorgen voor de indruk van ruimte.

De Japanse tuin was oorspronkelijk een plaats voor bezinning en spirituele verademing. Hij weerspiegelt de harmonie tussen mens en natuur, de grondslag van de Japanse cultuur. In de Japanse tuin is het water één van de belangrijkste elementen : stromend of stilstaand wekt het altijd een indruk van een grote ruimte. En een roerloos meer geeft een landschap een bekoorlijke uitstraling van rust.

Steenformaties in de Japanse tuin.

De mens combineert in een Japanse tuin de natuurlijke bekoring van het landschap met een aanlokkelijke tuinaanleg. Het werk van de mens en de natuur is bijna niet te onderscheiden. Ruwe stenen, keien en rotsblokken worden over de hele tuin verspreid. Zij geven met hun grillige vormen een natuurlijke charme aan de tuin. Vroeger zetten de Japanners de stenen rechtop, omdat ze de stenen als religieuze voorwerpen zagen. Zo creëren bijvoorbeeld de rotsen rond de waterval van de Tenriuji Tempel een prachtige harmonie van steen en ruimte. De combinatie in haar geheel vormt een waar kunstwerk. De kunstzinnige ruimte is ogenschijnlijk zonder grenzen. En dat is de essentie van het Japanse tuinlandschap.

De beplanting van een Japanse tuin

In de Japanse tuin komt het menselijk hart rechtstreeks in contact met de wondere wereld van bloemen en planten. In de filosofie van de Japanse tuin inspireert en verblijdt de bloeiende natuur de mens. Hij vindt daar dan ook zowel bomen die jaarlijks hun bladeren vernieuwen, als de altijd groene coniferen. In de lente verlichten de loofbomen het landschap met hun heldere en fris geurende bloesems. In de herfst zorgen deze bomen voor een miraculeus spectrum van vlammeende kleuren, met helgeel, oranje en scharlakenrood. Bomen en struiken worden al naar gelang van hun kleur en geur samen geplaatst. Soms moeten ze de indruk van een grote afstand wekken, en soms fungeren ze als natuurlijk scherm in het landschap. Of ze zorgen voor een dromerige weerspiegeling op het wateroppervlak van een meer. De bomen geven doorheen de seizoenen een afwisselend perspectief : nu schaduwrijk met open plaatsen voor de zon, dan open met wijde vergezichten.

Rhododendrons zijn er in veel variëteiten. Als ze bij elkaar gezet worden in een bonte verzameling dan geeft het geheel een levendige mengeling van kleur en vorm. Grote groepen rododendrons tonen op een afstand een indrukwekkende kleurenpracht. Speciaal gekweekte rododendrons worden korterbij de voetpaden geplant, zodat de wandelaar ze van dichtbij kan bekijken.

Vertrek om 8 u aan de Plantentuin.

Voormiddag : geleid bezoek aan de natuurtuin (10.30 - 12.30 u).

Middaglunch bij de natuurtuin (zelf mee te brengen, of lichte snacks ter plaatse).

Namiddag : geleid bezoek aan de Japanse tuin (14.30 - 15.45 u), waarna vrije wandeling tot c. 18 u.

Terug in Gent omstreeks 20.30 u.

Inschrijving door overschrijving van 600 F (300 F voor kinderen jonger dan 12), op rekeningnummer 001-1192154-03, van De Vrienden van de Plantentuin, met vermelding van "Hasselt" en naam van de deelnemer(s).

Betaling vóór 3 juni !!!

Uitstap naar Affligem

Paul GOETGHEBEUR
Plantentuin

Op zondag 9 juli brengen we een bezoek aan het plantenbedrijf van de familie Arts te Affligem.

Dit Affligem is de nieuwe naam geworden van een fusiegemeente die tijdens de laatste grote fusiebeweging in de jaren '70 is ontstaan. Deze oude, historische naam was bewaard gebleven in de naam van de beroemde benedictijnerabdij, gelegen op een van de heuveltoppen in de omgeving, waar -volgens het klassieke, maar sterk overdreven verhaal- een groep tot inkeer gekomen roofridders omstreeks 1083 een klooster stichtten.

Affligem bevindt zich op de grens van de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant, in het lieflijk golvende Brabantse landschap, ter plaatse gekenmerkt door de opvallende aanwezigheid van hoppevelden.

Het bedrijf van de familie Arts heeft zich gespecialiseerd in kuipplanten voor tuin en serre, en is bekend omwille van zijn uitgebreid aanbod van minder gewone soorten. Deskundige uitleg krijgen we van de H. Arts zelf, die ons op deze dag persoonlijk zijn collectie zal voorstellen.

De datum van de uitstap is gekozen in functie van een maximale bloei van de kuipplanten.

We komen samen aan de Plantentuin om 9 u, waar we ons over de beschikbare auto's verdelen.

Terugkeer is voorzien omstreeks 12.30 u.

Mededeling

Op 3 november 1808 werd te Gent de Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde (KMLP) gesticht, onder de toen vanzelfsprekend Franse benaming "Société d' Agriculture et de Botanique". Ze hield haar eerste tentoonstelling in de herberg "Au jardin de Frascati" in 1809. Reeds vanaf 1843 werd deze plantententoonstelling internationaal, met de beoordeling van de planten door een internationale jury. Het evenement kreeg in 1873 de naam "Gentse Floraliën".

Na enkele onderbrekingen tijdens de oorlogsjaren werden de Gentse Floraliën vijfjaarlijks georganiseerd.

De 31ste internationale "Gentse Floraliën" worden in 1995 te Gent gehouden in de hallen van Flanders Expo.

Produkten van de Belgische en buitenlandse siertelers worden in grote verscheidenheid op een unieke wijze voorgesteld aan de honderdduizenden bezoekers uit de hele wereld.

Bovendien maken de wedstrijden en de bekroning van nieuwigheden de deelname zeer aantrekkelijk voor telers uit binnen- en buitenland.

Siertelers en bezoekers zijn fier op dit evenement dat om de vijf jaar ook bijzondere belangstelling geniet van de Koninklijke Familie.

De plechtige opening zal plaatshebben op vrijdag 21 april.

Voorverkoop : uitsluitend in de kantoren van de KMLP - Gentse Floraliën, van 27 maart tot 19 april 1995, Congrescentrum (5e verdieping), Citadelpark, Gent. Deze kantoren zijn geopend op maandag tot vrijdag 14-17 u, op zaterdag 9-12 u.

Vanaf 22 april 1995 zijn kaarten te koop aan de kassa bij de ingang van Flanders Expo.

De prijzen starten aan 700 F, en dalen in de loop van de week naar 300 F.

De tentoonstelling is open van 22 april tot 1 mei, dagelijks doorlopend van 07 tot 20 u.

Karel OTTEN
Plantentuin

Van 22 april tot 1 mei 1995 (dus tijdens de duur van de Floraliën) wil de Plantentuin van de Universiteit Gent een beeld schetsen van de eerste bloemententoonstelling ("Salon des fleurs") die van 6 tot 10 februari 1809 in de herberg "Au jardin de Frascati" doorging (in de buurt van de huidige Coupure) en waaruit de latere vijfjaarlijkse Floraliën ontstaan zijn.

Getracht zal worden aan de hand van uiterst waardevolle en kunstige illustraties die eerste 49 plantensoorten aan u voor te stellen.

Daarnaast willen wij van deze gelegenheid ook gebruik maken om een overzicht te bieden van de prachtige illustraties die in de vorige eeuw gepubliceerd werden van vleesetende planten en orchideeën. Tevens zal belicht worden hoe belangrijk een aantal edities uit het Gentse in deze periode waren.

Ten slotte zal ook een nieuwe reeks buitengewone platen van orchideeën gepresenteerd worden die door de gerenommeerde kunstenares mevrouw Klopfenstein geaquarelleerd werden en die recent door de Nationale Plantentuin van België te Meise zijn uitgegeven. De Nationale Plantentuin laat weten dat deze unieke verzameling orchideeën-aquarellen zopas door Mevrouw Klopfenstein aan de Nationale Plantentuin in legaat geschonken werd.

Wij zijn bovendien ten zeerste verheugd u te kunnen melden dat niet alleen deze nieuwe reeks te koop zal aangeboden worden, maar ook een aantal vulgariserende brochures uitgegeven ter gelegenheid van tentoonstellingen in Gent en Meise.

Sinds november 1994 heeft onze Plantentuin een nieuwe directeur, Prof. Dr. Ronald Viane, die net zoals zijn voorgangers verbonden is aan het laboratorium Plantkunde van de Universiteit. We bieden de nieuwe directeur onze hartelijke gelukwensen aan, en hopen dat hij de Plantentuin veilig doorheen deze moeilijke tijden weet te loodsen.

In 1996 en 1997 wordt 200 jaar Plantentuin herdacht en gevierd, met diverse activiteiten die zich nu in verschillende mate van uitwerking bevinden. Meer gegevens komen later in uw tijdschrift, en zullen ook algemeen worden aangekondigd via de media.

Op de laatste Algemene Vergadering heeft de hortulanus de vraag gesteld of onze talrijke leden zouden kunnen meewerken aan de verspreiding van affiches voor tentoonstellingen in de Plantentuin.

Als u hieraan wil en kan meewerken, stuurt u aub een kort berichtje naar Ing. K. Otten, Plantentuin, Ledeganckstraat 35, 9000 Gent, met uw naam, adres, telefoonnummer, en kort op welke wijze u kan meehelpen aan deze verspreiding.

In het aankondigingsbord in de Plantentuin zijn de intussen bekend geworden "Blikvangers" vervangen door "Delikatessen", waarbij de ligging van de wat minder opvallende schoonheden voor u op het plan worden aangeduid. Voor fijnproevers !

Tenslotte melden we u opnieuw een "dakbloeier" : in de cactusserre is alweer een Agave tot bloei gekomen, en de bloeistengel dreigde zich doorheen het glazen dak te boren. Deze is afgezaagd een eind onder de top, waardoor de lagere zijtakken toch nog hun bloemen kunnen openplooien, binnen in de serre.

Afspraak elke zondag tussen 11 en 12 u, in de cactusserre.

Een eerdere dakbloeier (maar doorhéén het dak) is beschreven in dit tijdschrift, jaargang 8, nummer 1, pagina 3 e.v.

Een litchi- en kiwiprobleem

Een van onze leden, de H. E. Crombez, vraagt informatie omtrent deze planten en kweek ervan.

De vruchten van een litchiboom bestaan uit een harde, dunne vruchtwand (wrattig, roserood), waarin zich één groot zaad bevindt, omhuld door een dikke, witte zaadrok (wat wij opeten). De zaden kiemen bij ons vrij gemakkelijk, waarbij de 2 zaadlobben binnen in de zaadhuid blijven (zoals bij onze eiken bv.), en wortel en stengel komen achtereenvolgens naar buiten groeien.

De kiemplant groeit uit tot een boom van c. 10 m, die bij ons absoluut niet winterhard is. De soort is afkomstig uit (sub)tropisch Z China, ze behoort tot de vooral tropische familie Sapindaceae, en ze draagt de wetenschappelijke naam *Litchi sinensis*.

De kiwi daarentegen komt uit eerder gematigde streken van China, en is hier wel winterhard. De soort is tweehuizig, daarom moeten voor vruchtzetting mannelijke en vrouwelijke lianen naast elkaar worden gekweekt. De soort is door toedoen van een pater uit China naar Nieuw-Zeeland gebracht, waar de commerciële verovering (onder een Nieuwzeelandse naam) van de wereld is gestart. De soort behoort tot de familie Actinidiaceae, en draagt de naam *Actinidia sinensis*.

Internationale opentuin-dagen

Tijdens het Pinksterweekend en op 8-9 juli houden 13 tuinen in het N van Oost-Vlaanderen en in Zeeuws-Vlaanderen opnieuw opentuin-dagen.

Een beschrijving van de tuinen en de te volgen route kan u bekomen door opsturen van een aan uzelf geadresseerde en voldoende gefrankeerde omslag naar Mevr. Athy Kayser-Maas, Voorthoekstraat 57, 9190 Stekene.

Plantenbeurs

Hof ter Saksen (Beveren) richt een plantenbeurs in op zondag 23 april (10-13 u). Inschrijven kan (gratis), door een briefje te sturen met uw naam, adres, telefoonnummer, en gewenste aantal m en tafels, naar : Gemeentebestuur, D 35 Groendienst, Stationstraat 2, 9120 Beveren.

De VRIENDEN van de PLANTENTUIN GENT

**driemaandelijks
veertiende
nr. 1
ISSN**

**tijdschrift
jaargang
maart 1995
0777 - 8821**

Redactie :

Paul Goetghebeur

Plantentuin

Ledeganckstraat 35

9000 Gent

(telefoon : 09 - 264 5055)

Aan dit nummer hebben meegewerkt :

Peter Dewulf, Marc Geens, Henk Leyseele, Hilde Mortier, Karel Otten,
Guido Rappé, Nele Spelmans, Bernard Symoens, Jef Vandenbulcke.

Onze welgemeende beste dank gaat ook uit naar Pascale De Smet en
Christelle VanKerchove voor het verzorgde tikwerk, en naar
Ferdinand Cobbaut, Gilberte Comhaire-Neyt, Jan Lenaerts, Dirk
Rosseel, Adelin Van Heuverswijn en André & Denise Wille-Dhaese
voor de plooi-, kleef-, sorteer-, en transportactiviteiten, die het
verschijnen van dit nummer mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 1995.

Overname van artikels is alleen mogelijk mits en ná schriftelijke
toestemming van de redakteur.

Lidgeld 1995

U kan uw bijdrage overschrijven op rekening 001 - 1192154 - 03 van
De Vrienden van de Plantentuin Gent, met de vermelding : lid 1995
(en graag naam + adres van het lid !).

Gewoon lid : 300 BF

Beschermid : 500 BF

Steunlid : 1000 BF

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
veertiende jaargang
nr. 1 maart 1995
ISSN 0777 - 8821

verantwoordelijke uitgever :
Paul Goetghebeur
Plantentuin
Ledeganckstraat 35
9000 Gent
tel. 09 - 264 5055

afgiftekantoor
LEDEBERG 1